

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

УДК 347.639

Л.М. Зілковська

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ МАЙНОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Стаття присвячена питанням законодавчого регулювання охорони майнових прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На підставі вивчення та критичного аналізу цивільного законодавства сформульовано пропозиції щодо удосконалення регулювання управління майном дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, контролю за управлінням таким майном.

Ключові слова: дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, договір управління майном, опікун, піклувальник, орган опіки та піклування.

Стаття посвячена вопросам законодательного регулирования охраны имущественных прав и интересов детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. На основании изучения и критического анализа гражданского законодательства сформулированы предложения по совершенствованию регулирования управления имуществом детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, контроля за управлением таким имуществом.

Ключевые слова: ребенок-сирота, ребенок, оставшийся без попечения родителей, договор управления имуществом, опекун, попечитель, орган опеки и попечительства.

Paper is devoted to the issues about legislative regulation of the protection of property rights and interests of orphans and children deprived of parental care. On the basis of the study and critical analysis of civil legislation several proposals for an improving of regulation of property management orphaned children left without parental care and control over management of such property are formulated.

Keywords: orphan child, child deprived of parental care, contract of property management, guardian, trustee, guardianship authority.

Протягом десятиліть законодавство щодо охорони і захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебуває на стадії формування. Питання охорони і захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розглядалися в роботах Н.А. Д'ячкової, О.І. Карпенко, С.Є. Морозової, В.Ю. Москалюк [1–4]. Однак окремі відносини щодо охорони і захисту прав та інтересів зазначеної категорії дітей досі залишаються поза увагою законодавчої та виконавчої влади, а також науковців. Метою цієї статті є вивчення питання охорони майнових прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Прийняті у 2005 р. Закони України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” та “Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних

дітей” дещо впорядкували відносини у сфері охорони майнових прав та захисту інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [5–6].

Стаття 32 Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” (далі – Закон), присвячена захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з моменту прийняття Закону зазнала значних змін. Від визнання необхідності збереження житла тільки за влаштованими у заклади охорони здоров’я, навчальні або інші дитячі заклади (далі – дитячі інтернатні заклади) дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, до збереження житла не тільки за такими дітьми, а й повнолітніми особами із зазначеної категорії дітей, і не тільки влаштованими в інтернатні заклади, а й під будь-які види опіки та піклування. Вважаємо ці нововведення позитивними.

Водночас викликає зауваження ч. 5 ст. 32 Закону, яка встановлює, що до працевлаштування випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, квартирна плата та плата за комунальні послуги здійснюються місцевими державними адміністраціями за місцезнаходженням житла. На нашу думку, квартирна плата та плата за комунальні послуги може здійснюватися за рахунок прибутку від управління майном, яке належить дитині-сироті та дитині, позбавленій батьківського піклування. Однак це можливе тільки за умови наявності майна і належного управління таким майном. На сьогодні ж законодавчі положення щодо управління майном дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, досить суперечливі і мають прогалини.

Так, ст. 72 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вимагає від опікуна дбати про збереження та використання майна підопічного в його інтересах, враховуючи, у разі можливості малолітньою особою визначити свої потреби та інтереси, її бажання. Якщо підопічний є власником нерухомого майна або майна, яке потребує постійного управління, опікун може з дозволу органу опіки та піклування управляти цим майном або передати його за договором в управління іншій особі. Крім цього, передбачається можливість здійснювати опікуном витрати, необхідні для задоволення потреб підопічного, зокрема за рахунок доходів від майна підопічного.

Стаття 74 ЦК України передбачає можливість встановлення опіки над майном особи, над якою встановлено опіку чи піклування. При цьому безпосередньо зазначається, що таке майно знаходиться в іншій місцевості, та побіжно вказується, що опіка над майном встановлюється також в інших випадках, встановлених законом.

Аналіз цих статей показує, що закон передбачає можливість встановлення опіки над майном дитини, над якою встановлено опіку чи піклування, лише в разі, коли майно перебуває в іншій місцевості. А якщо за місцем перебування підопічної особи, то тільки в разі встановлення опіки над дитиною. Проте дитина може мати майно, яке потребує постійного управління і спеціальних знань і в разі досягнення віку неповноліття, тобто матиме права на управління власним майном з дозволу піклувальника, однак не матиме достатньо знань і навичок.

Крім цього, цивільне законодавство передбачає можливість передачі майна, що належить малолітній особі та неповнолітній особі, за договором управління майном в управління (тут і далі йдеться про малолітніх та неповнолітніх дітей, які мають статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування). При цьому установником управління в разі належності майна малолітній особі

може бути опікун або орган опіки та піклування, а в разі належності майна неповнолітній особі – ця особа за дозволом піклувальника (ст. 1032 ЦК України). Ні ЦК України, ні Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866, не визначає, в якому випадку установником управління є опікун, а в якому – орган опіки та піклування [7]. Зрозуміло, що установник управління майном повинен також мати спеціальні знання і навички. На практиці таке майже не зустрічається. При цьому слід пам'ятати, що дитина може бути передана під опіку та піклування не тільки опікунам та піклувальникам, а й особам, до них прирівняним – прийомним батькам, батькам-вихователям, влаштована до інтернатних закладів.

Водночас існує певна колізія між положеннями ст. 72 ЦК України, яка передбачає здійснення витрат для задоволення потреб підопічної особи з доходів від майна підопічного, і ст. 1034 ЦК України, яка передбачає отримання вигоди від переданого в управління і належного підопічному майна установником управління, тобто опікуном або органом опіки та піклування. Слід зауважити, що навіть за такого законодавчого регулювання опікуни та органи опіки та піклування не передають майно дітей в управління. До того ж зауважимо, що на сьогодні відсутній механізм виявлення і обліку майна дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. А діти можуть мати і рахунки в банках, і частки в статутному (складеному) капіталі господарських товариств, і цінні та інші речі, майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку.

На нашу думку, законодавство щодо управління майном дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потребує кардинального перегляду. Законодавчого закріплення потребують наведені вище питання визначення механізму виявлення і обліку майна, належного дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, визначення установника управління майном дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, збереження доходів від управління таким майном, контроль за збереженням та управлінням майном дітей зазначених категорій.

Для уніфікації вимог щодо управління майном дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, пропонуємо визначити установником управління майном підопічної дитини орган опіки та піклування. Вибір управителя має також належати до обов'язків органу опіки та піклування. Договір має укладатися на користь дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, доходи від управління можуть витрачатись на потреби дитини. На сьогодні договір управління майном має оплатний характер. Слід підтримати висловлену науковцями думку про те, що такий договір щодо майна підопічної особи може бути як оплатним, так і безоплатним. Так, С.Є. Морозова пропонує доповнити ст. 1029 ЦК України положенням про можливість здійснення управителем управління майном підопічних неповнолітніх осіб за договором управління майном за плату або безоплатно, а у ст. 1035 ЦК України визначити істотною умовою договору управління майном умову про оплатність чи безоплатність договору управління майном [3, с. 14].

Законодавство передбачає можливість встановлення декількох опікунів та піклувальників, для уникнення конфліктів або певних упущень пропонуємо законодавчо закріпити положення про те, що майно, передане за договором управління, не передається опікуну або піклувальнику. А для збереження майна підопічної особи, слід законодавчо встановити можливість управління майном не тільки малолітньої дитини, а й неповнолітньої.

У межах вивчення законодавства про охорону майнових прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, додаткового дослідження потребує питання захисту прав та інтересів дітей зазначеної категорії, які мають майнові права як учасники господарських товариств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Д'ячкова Н.А.* Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н.А. Д'ячкова. – К., 2006. – 21 с.
2. *Карпенко О.І.* Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О.І. Карпенко. – Х., 2002. – 20 с.
3. *Морозова С.Є.* Правове регулювання опіки та піклування за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.Є. Морозова. – К., 2011. – 20 с.
4. *Москалюк В.Ю.* Дитячий будинок сімейного типу як форма улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В.Ю. Москалюк. – Х., 2003. – 20 с.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. (в редакції від 11.08.2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2342-15](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2342-15).
6. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV (в редакції від 09.12.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 26. – Ст. 354.
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF).

Отримано 02.07.2014